

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

У статті розглядається проблема формування професійно-технологічної компетенції у студентів вищого навчального закладу технічного профілю. Приділена увага співвідношенню компетенцій та кваліфікацій у майбутніх фахівців.

Ключові слова: “компетенція”, “компетентність”, професійно-технологічна компетентність, технологічна компетенція, професійна компетенція.

Постановка проблеми. Нині вищі навчальні заклади технічного профілю України працюють в умовах, коли в країні, як і в усьому світі, істотно зростають вимоги до кваліфікацій та якості підготовки майбутніх фахівців.

Процес і результат професійного становлення та розвитку особистості в технічному ВНЗ супроводжується оволодінням відповідними знаннями, вміннями та навичками з конкретних професій, спеціальностей, видів професійної діяльності.

Особливості освітнього процесу в технічному ВНЗ зумовлюють необхідність оцінювати та аналізувати проблему формування професійно-технологічних компетенцій у студентів дещо по-новому. На нинішній день професійні характеристики випускників вищих навчальних закладів визначені Державними стандартами. Характеризуючи зміст майбутньої професійної діяльності фахівця, вчені спираються на технологічний підхід, що орієнтується на діяльнісну складову змісту освіти. Зміст професійної освіти має забезпечити формування у кожного студента творчих здібностей: уміння діяти в нестандартних умовах, здатність до нестандартного мислення, розвиток свого творчого потенціалу.

З’являється потреба нового контексту знань, умінь та навичок. Вони стають функціональними, надпредметними, перетворюючись у структуру змісту освіти в компоненти, що відповідають професійно-технологічним компетенціям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема компетентнісного підходу під час підготовки майбутніх фахівців обґрунтована в працях знаних українських та зарубіжних учених. Сутність поняття компетентнісного підходу в освіті, шляхи та умови формування компетентності студентів висвітлено в роботах Н. Бібік, Л. Боголюбова, В. Болотової,

О. Бондаревської, Т. Волобуєвої, Т. Воронової, Р. Гуревича, І. Єрмакова, Е. Зеєра, І. Зязюна, І. Зимньої, М. Зуєва, М. Кадемії, Н. Калініної, О. Коберника, В. Краєвського, О. Крисана, С. Кульневича, О. Лебедева, О. Локшиної, М. Лук’янова, О. Овчарук, О. Пометун, Дж. Равена, Б. Рея, М. Рижаківа, Р. Рогожнікова, В. Серікова, Л. Сохань, О. Сухомлинської, І. Тараненка, Г. Халаша, Л. Хоружої, А. Хуторського, С. Шишова й інших науковців.

Концепції та ідеї особистісно орієнтованого, діяльнісного, компетентнісного та системного підходів до аналізу педагогічних явищ і процесів досліджували В. Ананьєв, В. Андрєєв, В. Бакуменко, О. Бондаревська, І. Єрмаков, В. Леонтєв, А. Макаренко, Л. Сохань, В. Сухомлинський та інші вчені.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування значення формування професійно-технологічної компетенції в студентів вищого навчального закладу технічного профілю відповідно до майбутньої діяльності молодого фахівця.

Виклад основного матеріалу. Ідея та термін “компетенції” з’явилися у 70-х роках минулого сторіччя. Вони достатньо широко використовувались у США та в країнах Європи і пов’язані були з проблемою індивідуалізації навчання.

За останні десять років Рада Європи визначила певний перелік *ключових* компетенцій, якими мають оволодіти молоді фахівці. Їх можна об’єднати у три групи: соціальні (соціальна діяльність особистості, участь у житті суспільства); мотиваційні (інтереси особистості); функціональні (знання та уміння використовувати знання у професійній діяльності).

Головна ідея компетентності полягає в тому, що не можна обмежуватись лише знаннями та вміннями, набутими під час формальної освіти. Засобами формування компетенцій є загальна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

освіта, професійна освіта, сімейне виховання, культурно-просвітницька діяльність.

Компетентність, на думку вчених, це комплексне поняття. Бути компетентним означає бути здатним мобілізувати в певній ситуації одержані знання та досвід. Аналіз словників засвідчує, що терміни “компетенція” та “компетентність” розрізняються. Компетенція в перекладі з латинської “competentia” означає коло питань, щодо яких людина добре обізнана, поінформована, засвоїла їх і має певний досвід. Компетентність у певній галузі – це поєднання відповідних знань, досвіду і здібностей, що дають змогу судити про цю сферу діяльності та ефективно діяти у ній.

Нині дослідники проблеми компетентності та компетентнісного підходу до підготовки фахівців запропонували поняття “освітні компетенції”, “ключові компетенції”, які передбачають комплексне засвоєння студентом знань та вмінь певного освітнього напрямку в поєднанні з практичною діяльністю.

За останні десять років Радою Європи проведено дослідження щодо поняття компетентності, що дозволило виділити перелік ключових компетентностей, якими мають володіти молоді люди: соціальні, мотиваційні та функціональні компетентності. Саме функціональні компетентності пов’язані зі сферою професійних знань, умінням користуватись фактичним матеріалом для вирішення певної проблеми, можливість застосувати знання, одержані в навчальному закладі.

Відомий дослідник І.А. Зимня пропонує поняття “соціально-професійної компетентності”. Автор виділяє дві складові поняття: соціальну складову – для забезпечення життєдіяльності людини та адекватність її взаємодії з іншими членами колективу та професійну, що забезпечить адекватність виконання професійної діяльності [4, 14].

Випускнику вищого навчального закладу технічного профілю доведеться працювати на підприємствах різних форм власності. Звичайно, для роботодавця буде важливою одержана кваліфікація та засвоєні в навчальному закладі освітні програми. З іншого боку, – роботодавець зацікавлений у фахівці, який в оптимальний термін зможе зреалізувати певний проект, спрямований на вирішення виробничої проблеми. В першому випадку мова йде про знання, вміння та навички, що сформовані в студента, в іншому – про його компетенцію та компетентність.

Компетентність випускника вищого навчального закладу технічного профілю

визначається багатьма чинниками, оскільки компетентності є “такими індикаторами”, що дозволяють визначити готовність майбутнього фахівця до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі у житті суспільства [5, 13].

Важливим, на наш погляд, залишається вирішення питання про співвідношення компетенцій та кваліфікацій. Це питання щодо мети освіти, що є активною складовою норми якості освіти, її стандартів та визначає пріоритети кваліфікаційного та компетентнісного підходу. Кваліфікаційний підхід засвідчує, що професійна освітня програма пов’язана, як правило, з об’єктами праці, їх характеристиками і не передбачає які знання та вміння оптимально пов’язані з ефективною життєдіяльністю людини.

Компетенція передбачає творчість, самоорганізацію, самовдосконалення. В освітньому процесі компетенції стають метою і певною технологією взаємодії студентів та викладача між собою. Таким чином, компетенції та результати освіти – два полюси освітнього процесу.

У контексті сучасних досліджень необхідно окреслити пріоритетні завдання сучасного технічного ВНЗ. Серед них: забезпечення якості освіти з точки зору кінцевих результатів підготовки фахівців – їх відповідності вимогам ринку праці, потребам особистості та суспільства, тобто підготовка фахівця, який володіє *професійно-технологічними компетенціями*.

На нашу думку, процес підготовки студентів, які будуть володіти професійно-технологічними компетенціями, має включати такі діяльнісні компоненти:

- мету та зміст професійної освіти;
 - цілеспрямовану діяльність студентів з формування в майбутніх фахівців компетенцій у галузі обслуговування та ремонту техніки;
 - розвиток у студентів гностичних, інформаційно-аналітичних, когнітивних, комунікативних, креативних, прогностичних, професійно-важливих особистих якостей та інших складових компетенцій.
- Формування діяльнісних складових професійно-технологічних компетенцій у вищому навчальному закладі забезпечується використанням різноманітних форм організації навчального процесу, спрямованого на:
- теоретичне навчання – лекції, семінари, групові заняття, консультації;
 - практичну підготовку – лабораторні та практичні заняття, ділову гру, виробничу практику;
 - самостійну позааудиторну роботу студентів, курсове та дипломне проектування;
 - навчання в умовах виробництва, де студенти

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ ВНЗ

виконують завдання з проектування, конструювання, розробки та експлуатації різноманітних технічних об'єктів.

Дослідники надають перевагу компетентнісному підходу, що дозволяє:

- у професійній освіті перейти до її орієнтації на використання набутих знань та вмінь;
- узяти за основу стратегію розширення можливостей фахівця виконувати різноманітні виробничо-технологічні завдання;
- приділити увагу міждисциплінарно-інтегрованим вимогам до результату освітнього процесу;
- майбутню професійну діяльність студентів спрямовувати на різноманітні професійні життєві ситуації.

Поняття професійно-технологічна компетентність розглядається нами як результат професійно-технологічної освіти. Компетентність розглядається нині як сукупність особистих рис фахівця: результат якісної професійної освіти, практичний досвід, уміння професійно застосовувати одержані знання.

Дослідники [1; 3; 4; 6] пов'язують продуктивність професійної діяльності молодого фахівця з особистими рисами: творчою активністю, інтелектуальними здібностями, рівнем загальної та професійної культури. Особистість молодого фахівця – вихована, професійно-компетентна, інтелектуально розвинена, конкурентноздатна людина, з високим рівнем загальної та професійної культури. Таким чином, враховуються і особистісні якості: самостійність, самоорганізованість, самоповага, надійність, відповідальність, почуття обов'язку, орієнтація на соціальні цінності.

Однією зі складових професійної компетенції є технологічна компетентність. Технологія у цьому випадку означає технологічність професійної діяльності поряд з особистісною, соціальною, ціннісною та ін. Разом з тим, поняття "технологія" є одним із фундаментальних у сучасній педагогічній діяльності як знання про майстерність, як алгоритм дій, як організація діяльності, як логічна послідовність операцій.

Згідно з сучасними дослідженнями українських та зарубіжних учених педагоги намагаються розширити ефект технологічності за рахунок постійного оновлення навчальних планів і програм, тестування навчальних матеріалів, оцінювання ефективності навчання.

Отже, технологічна компетенція як частина професійної компетенції, становить систему функціональних знань та вмінь технологічної діяльності студентів, що спрямована на формування професійної компетенції, як

інструментальна основа, що містить організаційні та предметні компоненти.

Професійно-технологічна діяльність фахівця становить собою цілеспрямоване виконання трудових функцій (виробничо-технологічної, проектно-конструкторської, науково-дослідної, організаційно-управлінської), що визначені професійною характеристикою державного освітнього стандарту вищої професійної освіти як зовнішній прояв активності особистості. Внутрішня складова активності становить її компетентність, а її зовнішні прояви характеризують знання, вміння, навички, які були одержані під час навчання.

Професійна компетенція – це результат якісної професійної освіти, вміння професійно застосовувати функціональні знання до якісного виконання окремих видів професійної діяльності. До технологічної складової компетенцій студента технічного ВНЗ можна віднести функціональні знання, тобто сформовані на основі предметних знань, вмінь, навичок технічно грамотну письмову та усну мову; вміння технічно грамотно сформулювати питання, висновки, узагальнення; усвідомлені моторні навички розпізнавання технологічної апаратури; усвідомлені моторні навички володіння методиками окремих розрахунків. Окрім цього, до технологічної складової професійної компетенції входять сформовані інформаційно-аналітичні (достатньо професійне володіння інформаційними технологіями), когнітивні (вміння набувати нові знання), комунікативні (здатність застосовувати понятійний апарат та лексику навчальних дисциплін), креативні (здатність до пошуку нових підходів для вирішення завдань), професійно важливі особисті якості (відповідальність, цілеспрямованість, самостійність та ін).

Технологічна компетенція – частина професійної компетентності, що становить систему функціональних знань та вмінь технологічної діяльності студентів, спрямованої на формування професійної компетенції.

Для вищого навчального закладу технічного профілю логічно виділити інтегративну професійно-технологічну компетенцію, що об'єднує професійну та технологічну компетенції відповідно до професійної та технологічної діяльності спеціаліста.

Професійно-технологічні компетенції студентів технічного вузу – це сукупність професійно-технологічних компетенцій, передбачених професійною освітньою програмою як провідних видів професійної діяльності. До їх

